

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

Extra Posten.

Torsdagen den 14 September 1820.

Anteckningar till Svenska Theaterns Historia.

(Slut från N:o 73.)

Med Regementsförändringen år 1809 uppgingo ätven ljusare utsigter för Theaternväsendet. Operan öppnades åter, för hvilken 1811 både Konungen och Kron-Prinsen, ur sina egna handkassar anslögo understöd, och då Presidenten Baron Edelcrantz nedlade sin länge förda Direction öfver Spectaklerne, uppdrogs den åt Generalen Baron Sköldebrand. Denne Herre, både en varm Dilettant och upplyst kännare af alla de sköna konsterna, använde allt nit att åter reorganisera den stora Theatern, på hvilken nu de berömda sångpjeserne *Ariodant*, *Cendrillon* och *Trollslöjten* samt Tragedien *Tempelherrarne*, efter Renouard öfversatt af Hr Wallerius, infördes. Hvar emot Herrarne Altén, Remmer, H. A. Kullberg, m. fl. såsom öfversättare och Hr Granberg såsom originalförfattare, uppmuntrades att för dramatiska Theatern använda deras talenter. Och då Kongl. Capellmästaren Häffner år 1808 hade antagit ett engagement vid Upsala Universitet och dit öfverflyttadt, anförtrordes ledningen af Capellet, först åt Hr Eggert, och sedan åt Hr Küster. Men då Friherre Sköldebrand, af viktigare befattningar i Staten, hindrades att följa Theaterns

gång med den odelade uppmärksamhet som af Direktörs-kallet erfordras, öfverlemnades det åt Generalen Grefve Löwenhjelm, under hvilken Öfverste Törner åtog sig öfverinseendet af Theaterns ekonomi, och Hr Du'Puy anställdes på en gång både som Aktör och Capellmästare. De betydligaste nya Pjeser, för hvilka vi hafva att tacka denna Direktion — under hvilken, till folje af en motion, som Stats-Rådet Baron Lagerbjelke år 1815 väckte på Riddarhuset, Ständerna anslögo ett bidrag åt Theatern ur Stats-cassan — äro de båda Mozartska Operorna *Don Juan* och *Enleveringen ur Seraljen*, Tragedien *Herrman von Unna* — författad redan på 1790-talet af Friherre Sköldebrand, men nu först uppförd — och den med så mycket bifall upptagna Tillfällighets-Pjesen *Föreningen*, af Öfverste Nordfors. Annars sökte Grefve Löwenhjelm egentligen att bringa Balletten till fullkomlighet, för hvad orsak skull ett stort antal Dansörer och Dansöser från Frankrike införskrefvos. Men då deras engagerande nästan öfversteg Kongl. Theaterns tillgångar, måste de fleste af dem afskedas, sedan, efter Grefve Löwenhjelm's beskickning till Paris, dess styrelse anförtrordes åt Baron Åkerhjelm, liksom åter flere andra arrangementer måste vidare vidtagas med Theaterns personal, gjorda möjliga genom ett särskildt ytterligare bidrag, som Hans Maj:t Konungen af sina enskilda tillgån-

gar nådigst beviljat. Af denna Direktions upplysta nit hafva vi all anledning att vänta Theaterns fullkomning och införandet på den af en ädlare och bättre smak i Pjeser, än i det stela fransyska aperiet och i de platta Kotzebuisierne varit rådande. Igenom dess försorg har ändtligen man på Stockholms Skådeplats fått se en skynt af Shakespeares storhet, och med Tragedien *Engelbrecht* har redan ett lyckligt försök blifvit gjordt att äfven på vår Theater införa den ägta moderna tragiska versen, den rimfria femfotiga Jamben.

Men äfven gjordes under denna Period, efter 1809, försök att gifva Stockholm flere Theatrår. År 1813 ville De Broenska truppen bilda en Skådeplats vid Barnhus-Källare-Gården, under namn af *Nya Comiska Theatern*, der denna trupp ämnade spela om vintrarne, medan den om Somrarne skulle gifva, såsom förr, Spectakler på Kongl. Djurgården. Detta företag misslyckades likväl alldeles och upphörde med första året.

Men icke blott i Hufvudstaden, äfven i Landsorterna blefvo, efter Gustaf III:s tillträde af Regeringen, Spectakler allmänna och vanligare. De uppfördes visserligen endast af kringvandrande Skådespelare, men att dessa nu mera både hade mer smak och förmådde uträtta större saker, än den gamla Seyerlingska Truppen, kan slutas deraf, att d. 24 Jan. 1778, uppfördes i Wexjö, en af Landshöfdingen L. von Nackrey författad Opera, kallad *Olympens Beslut*, och redan på 1780-talet gafs i Carlsrona Shakespeares *Hamlet*, efter Wielands och Schröders tyska bearbetning. — Gerna skulle man önska att här kunna meddela några under rättelser om, åtminstone en fullständig förteckning öfver de särskilda Theater-trupper, hvilka gifvit Spectakler i Provinserna af Sverige och Finland; — men derjill fattas nästan alla upplysningar. En sådan Trupp anfördes af en yngre Seyerling, son till den gamle redan ofvanföre omtalade; en annan af en Lewenhagen; en

annan af en Lindqvist; en annan af De Broen, sedan af denne Aktörs Enka, slutligen af hans Son, och nu sednast af Hr Wildner, gift med en M:ll De Broen; en annan af Carl Stenborg, hvilken sedan hans komiska Theater i Stockholm upphördt, gaf en tid representationer i Landsorterna; en annan af Ståhlberg, hvilken trupp i synnerhet är markvärdig, för det att, innan försök dermed blifvit gjordt af den Kongl. Theatern, denne i Landsorterna uppfördt Pjeser af en högre, mera genialisk syftning, såsom *Hamlet*, Schillers *Röfvarband* samt *Kabal och Kärlek*, *Skulden* af Müllner, *Stamfrun* af Grillpargner o. s. v. Förtjensten häraf tillkommer egentligen en vid denna trupp engagerad Aktör, Hr Djerström, hvilken med ett rent och uppväckt intresse för sin konst, forenar Studier och en utmärkt versifications-talent, samt nyligen visat sig, som en af våra utmärktare metriske öfversättare.

Genom en äldre författning är det förbjudit för någon Theater-trupp, att uppehålla sig i de städer der Universiteter eller Gymnasier äro inrättade. Endast Göteborg har alltid härifrån varit undantaget, och derföre har der, sedan äldre tider, ett eget skådespelshus varit uppbyggt och sednare åren uppbygdes der ett nytt vida rymligare och prägtigare. Äfven försöktes att der bilda och stadga smaken, genom en särskild dramatisk Tidning, hvilken utkom år 1800 under titel: *Göteborgs Theater*, i 24 Numror, af A. D. Hummel utgifven. Äfven i Norrköping uppbygdes vid Sältängs-torget en egen Theater, och den älvannämnde författningen tolkades snart så, att äfven i Gymnasiistäderna Spectakler kunde gifvas, under mellanterminerna. Derföre är nu äfven i Linköping en Theater inrättad i det nya Frimurarhuset. Den yngsta Theater-bygnad, som oss blifvit bekant, är den i Malmö, äfvensom den i Carlshamn, hvilken i elegance skall öfverträffa alla de öfrige Theatrarne i Landsorterne.

Vi vilja sluta dessa Anteckningar med några strödda underrättelser om Theaterväsendet, egentligen det i Hufvudstaden. Efter stiftandet af Svenska Akademien och dess erhållna uppdrag, att vaka öfver den goda smaken i alla delar af Vitterheten, fick Hr af Leopold commissionen att censurera alla de Theaterstycken, hvilka offentligen skulle gifvas eller tryckas, en befattning hvilken dock nu mera upphört, enligt Rikens Ständers beslut år 1810, såsom med de constitutionella och fria Författningarnes esprit oförenlig. Deremot hafva de theatraliska representationerna i Hufvudstaden, alldrig annorlunda än tillfälligtvis, varit följda på spåren af en offentlig granskning. Val infördes i Stockholms Posten, under den tiden Kellgren var dess Redaktör, åtskilliga förträffliga Theaterkritiker, men de voro icke permanenta och upphörde alldeles efter någon tid. Så var äfven förhållandet med den, då och då, i Journal för Litteratur och Theater införda Artikeln Dramatik. Och då på de Kongl. Theatrarne allt tillkännagifvande af misshag varit åskådarne förnekat, kan man säga, att Hufvudstadens Skådespelare utbildat sig utan all ledning af det offentliga omdömet. Det talar således lika mycket för vår nations inneborna konstfärdighet, som för de fleste af våra Skådespelares håg och ifver för konsten, att detta oagtadt vi erhållit ett så betydligt antal utmärkte Artister, så att hvar och en som år 1806 och 1807 sett representationen af åtskilliga, särdeles komiska pjäser, måste med synnerligt nöje erinra sig, att han sett en rätt god och konstnässligt vald ensemble. — De Aktörer, hvilka från Hufvudstads-Theatrarne särskildta perioder ännu bibehålla namn och rykte, äro: från den gamla Svenska Theatern på Kimstugugatan: Knöppel, äfven känd såsom Theaterförfattare, och Lindal, hvilken såsom Arlequin skall hafva skördat mycket bifall. Det lär dock icke kunna sättas i fråga, att desse icke i någon mån kunnat jemföras med Artisterna från en

sednare tid, såsom bland Aktörer Waltman, C. Stenborg, den äldre De Broen, Karsten, såsom Sångare, Widerberg, D. G. Björn, Schylander, Hjortsberg och Åbergson, samt bland Aktriserna: Fru Olin och Fru Müller, Sångerskor, Mamsell Ulrika Rosenlund, M:ll Du Bois, M:ll Stading, M:ll Fredrika Löven, M:ll Inga Åberg, i Soubrette Roler, M:ll U. Wennerholm, M:ll Frank m. fl. — Att de fleste af dessa egentligen äro skicklige för Dramen, mindre för den rena Tragedien och Komedien, och att deras action är bildad efter det franska convulsiviska Theatermanéret, är ganska naturligt, då de fleste icke sett andra mönster, och då det är i Dramen som de mest och oftast haft tillfälle att öfva sig. Men vi hafva dock nyligen sett, att det oagtadt en sann tragisk talent på vår Theater uppväxt, som blott behöfde ett ägta sujet för att utveckla sig; och att vi ägt och äga några förträffliga Comici, det har det allmänna bifallet redan afgjort.

Tager man en öfverblick af vår Theaters Repertoire, så finner man visserligen, att den ännu med ett blott obetydligt antal Originaler är försedd. Af dessa hafva vi visserligen i Opera-genren några utmärkte Stycken och äfven i Dramen, då vi dit räkna Konung Gustaf III:s Pjeser. Deremot hafva vi i Tragedien, ända intill våra dagar, saknat något försök, som kan sättas vid sidan af andra Nationers. Hvad åter Komedien angår, äro vi icke så fattiga på ypperliga äldre stycken, som man skulle tro deraf att de nu mera, antingen alldrig eller högst sällan uppföras. Man vill blott nämna: *Underjordiska Bränneriet*, *Michel Wingler*, *Kapten Puff*, *Rångedala Riddaren*, *Den ena för den andra* och ett par till. Men i synnerhet skall väl allmänhetens bifall alldrig upphöra för *Tillfället gör Tjufven* och *Resan till Månans Ö*, så länge icke allt sinne för ett mildt skämt, ett obetingadt nöje är försvunnit ur nationen. — Slutligen må nämnas, att genom en sednare vidtagen Pen-

sionsinrättning; det är sörjdt för ett underhåll vid inträffande ålderdoms-bräckligheter, för de Personer, hvilka i bättre dagar sörjt för allmänhetens nöje, utan en stort annan beloning än den ögonblickliga handkläppningen. Samt att genom en berömlig försorg af Directionen, ett sådant missbruk med Spectakel-biljetternas försäljning till allmänhetens prejande, som i andra stora städer är vanligt, alldrig här egt rum.

Den engelska handelns anda.

En köpman från Lyon reste för ungefär 25 år sedan i handelsärender till Spanien, och hade händelsevis kommit i sällskap med en ung Engelsman, som i samma ärender reste samma väg. Den sednare förde med sig *profver* af hattar, dem han visade på alla ställen, och låfvade att leverera styckevis för nie Francs. Lyonaren, som rätt väl förstod sig på denna handelsgren, kunde ej begripa huru man vore i stånd att sälja så sköna castor-hattar till ett så lågt pris; ty nie Francs tyckte honom knappast vara två tredjedelar af verkliga värdet, och Engelsmännen undvek alltid att upplösa gåtan. Ändligen en afton gjorde honom glaset något förtroligare med sin reskamrat, och upplösningen var följande: Man hade i London fått veta, att i den delen af Spanien, dit han reste, tvenne hatt-fabriker blifvit etablerade, som inom kort tid genom sin flit kommit i ganska godt stånd: Engelsmannen var derföre afsänd för att ruinera dem. Vi sälja, sade han, tyå eller tre år hattar för nie Francs, som äro värda femton. Det är omöjligt, att de unga fabriker, som äro öfverlemnade åt sig själva, och ej njuta något understöd af rege-

ringen, kunna länge uthärda denna täflan; de måste gå under. Sedan höja vi år från år och månad från månad priset på våra hattar. Men derföre uppkomma inga nya fabriker, ty de förstas öde afskräcker en hvar. Vi förblifva således i uteslutande besittning af denna handelsvara, och inom fem eller sex år begära vi tie écus för hvad vi nu till någon del skänka bort för nie Francs. På detta sätt göra vi oss snart skadeslösa för vår förlust, som dessutom till större delen bäres af regeringen. — (Att Engelsmännen på flera ställen gjort samma manover, hafva äfven Tyskarne erfarit. De bomullsvaror de 1801 sålde på Leipziger-messan för en lumpen penning, för att ruinera de Sachsiska fabrikerne, voro äfven ett bevis derpå.)

Anekdot.

Kort efter sedan den bekanta stortjufven *Stickling* hade rymt, hölls i en landsort förhör med en annan ryktbar tjuf; denne tillfrågades i en familjär ton, (hvarmed man trodde sig lättast kunna vinna honom): *Nå! hvar vistas Cousin Stickling nu för tiden?* hvarpå tjufven svarade: *Jag vet mig icke känna någon af Tit. släktingar.*

Biljett från Lidner till Thorild.

O, Skald och Vän!

Om fan, som rider hvarje snille,

Dig ej anammat än:

Kom snart — med Dig jag tala ville.

N:o 75 utgifves nästa Måndag.

Stockholm, tryckt hos JOHAN IMNELIUS, 1820.